

PAGINA 2

'Zie psychisch lijden niet als een defect'

PAGINA 3

'Machteloosheid vreet me aan'

PAGINA 5

'Pesach is een sociaal feest met veel gezelligheid'

VERDER: Het puttertje en de doornenkroon ■ Vroege twijfel aan de Opstanding ■ Magische muziek van Bach ■ Dichterlijke schilderkunst ■ Maria in spijkerbroek

COLLAGE: JOLLY VAN DER VELDEN

Het is hartverscheurend om te zien en te lezen wat de oorlog in Oekraïne teweegbrengt. Redactielid Jolly van der Velden maakte deze collage. Beelden zeggen soms meer dan woorden. De tegenstelling met de krokussen in dit jonge voorjaar kan niet groter zijn.

En dan is Pasen in aantocht: het belangrijkste christelijke feest. Met maar één letter verschil kun je van 'opstanding' 'opstandig' maken. Huub Oosterhuis dichtte: 'Die zegt God te zijn, laat hij tevoorschijn komen, wat hebben wij aan een naam alleen? Laat hij opstaan dat wij hem zien...'

Met deze woorden wensen wij ieder vrede en gezegende Paasdagen toe.

Groene inspiratie

Er zijn in Den Haag veel initiatieven op het gebied van duurzaamheid, klimaat en zorg voor de schepping. Op de Groene Inspiratiedag komen deze bij elkaar: kerken, groene moskeeën en andere betrokkenen delen groene initiatieven en inspiratiebronnen. De dag wordt georganiseerd door Haagse kerken in samenwerking met Initiatives of Change, de Haagse Gemeenschap van Kerken en A Rocha Den Haag.

ZA. 23. 10-13 U. DOOPSGEZINDE GEMEENTE, PALEISSTRAAT 8. DEELNAME IS GRATIS. AANMELDEN VIA GROENELUKASKERK@GMAIL.COM

Vredeswake bij de Russische ambassade

Iedere dag tussen 12.30 en 13.00 u. is er een vredeswake/demonstratie bij de Russische ambassade door Nederlanders, Russen en Oekraïners. Meedoen? Neem een vredesvlag of tekstbord mee. Soms wordt er wat gezongen, maar het is ook ontmoeting met mensen van allerlei slag die één ding gemeen hebben: grote bezorgdheid, afgrijzen en angst over de oorlog in Oekraïne.

Het Haags Vredes Initiatief, leden van de Haagse Dominicus, de Houtrustkerk en Kerk en Vrede staan pal achter dit initiatief.

HENK BAARS

Krokussen op het Lange Voorhout

Het is maart. Ik loop over het Lange Voorhout. Er staat een koude wind, maar de zon schijnt uitbundig. Aan mijn voeten is één grote krokussenzee. De paarse, lila en witte krokussen hebben het gras omgetoverd tot een groot bloementapijt. De strakblauwe lucht geeft aan de kleuren een ongeken-de intensiteit. Lente! Dit voorjaarschouwspel laat niemand onberoerd. Voorbijgangers staan stil, bukken en maken foto's. Het is een plaatje. Maar

er is meer aan de hand dan het vastleggen van een kleurrijk tafereel. Het is alsof men erop gewacht heeft, alsof een belofte is uitgekomen, alsof een verlangen is vervuld. Een vrouw die niet lang meer te leven had, zei tegen me: 'Ik heb niet meer zoveel te wensen. Nog één keer in het zonnetje op mijn balkon en de krokussen zien bloeien. Meer verlang ik niet.' De lente laat zien dat er na de doodheid van de winter weer nieuw leven komt. Daarom is het zo treffend dat

bij ons op het noordelijk halfrond het Paasfeest in het voorjaar valt. 'In de bloembol is de krokus, in de pit de appelboom' zingt een lied (Liedboek 2013, 982). De krokus leidt een winterseizoen lang een verborgen bestaan als bloembol. Dit onttrekt zich aan ons gezichtsveld. Ogenscheinlijk gebeurt er niets. Maar: 'In de koude winter groeit de lente ondergronds.' Zoals de conceptie in het donker van de baarmoeder geschiedt. Zoals op Stille Zaterdag het zaad van de opstanding ontkiemt.

Het nieuwe leven ontstaat buiten ons blikveld. Het lied zingt daarom verder: 'In ons einde is de aanvang, in de tijd oneindigheid, in de twijfel ligt geloven, in ons leven eeuwigheid, in de dood het nieuwe leven, overwonnen alle strijd.' De bloeiende krokussen aan het Lange Voorhout maken dit mysterie zichtbaar. De fotograferende wandelaars proberen dit geheimenis vast te houden.

JAN VAN DER WOLF

FOTO: JAN VAN DER WOLF

De Afrikaanse ontdekking van Heleen Joziase

'Ons beeld van Jezus mag rommelig zijn'

Sinds twee jaar werkt Heleen Joziase in Den Haag als diaconaal opbouwwerker in buurt-en-kerkhuis Shalom in Bouwlust en Vrederust. Haar theologie en geloof zijn bepaald door haar tijd in Afrika. Dat resulteerde in 2020 in een proefschrift over het verband tussen het geloof van Afrikaanse vrouwen in Jezus en hun relaties met mannen. Wat hebben de stemmen van Afrikaanse vrouwen ons hier in Den Haag te zeggen?

Heleen Joziase maakte voor het eerst kennis met de Afrikaanse manier van geloven toen ze in 1985 op werkvakantie ging in Kenia. 'Na twee jaar theologie zat ik in mijn studie op een dood punt. Ik herinner mij nog dat we in Kenia tegen het einde van de middag buiten wandelden op uitgesleten

'In de theologie hebben vrouwen veel te weinig stem'

paden in het veld. Ik realiseerde mij ineens dat geloof een weg is die je gaat en die anderen voor jou al hebben

ontsloten. Het geloof was daar een manier van leven waarin je je afhankelijk voelt van God. Vaak praatten we 's avonds rond een waterput. Er was grote droogte. Je zag dan dat waterpeil van de put dalen. Dan dacht ik: hoe moet dat verder hier? Ik voelde in Kenia in veel mindere mate de controle over het leven. Precies daar leek het geloof relevant te zijn, ook voor mij. Ook in deze buurt in Den Haag zie ik mensen die de grip op het leven hebben verloren of nooit hebben gehad.'

Levensverhalen optekenen

'In 2014 ging ik weer naar Kenia. Dit keer werd ik samen met mijn man uitgezonden via Kerk in Actie. Ik dacht: ik kan me niet opdringen als theoloog die even komt zeggen hoe het zit. Ik ga eerst maar eens kijken. Ik tekende levensverhalen van vrouwen op. Deze werden onderdeel van een onderzoek waarin ik in hun verhalen op zoek ging naar hun visie op Jezus. In de theologie heet dat christologie. Wie is Jezus en wat hij heeft gedaan? Mijn vraag was of Jezus' bevrijding ook van invloed is op de vrouw-manrelaties.

Mijn drijfveer is dat theologie een weerspiegeling moet zijn van gelovig leven van mannen en vrouwen, waar ook ter wereld. In de theologie hebben vrouwen

nog veel te weinig stem. Ook in de opvattingen over God en hoe het geloof in je leven gestalte krijgt ontbreken veel stemmen van vrouwen, van migranten-christenen, van arme mensen. Afgelopen week vertelde een Ghanese vrouw vol vuur dat alleen door te bidden, God haar na twaalf jaar een verblijfsvergunning had gegeven. Een andere Ghanese vrouw, ongewenst kinderloos en daarom verstoten door haar man, trok dat in twijfel. 'Denk je nu echt dat God invloed heeft op vergunningen?' Daarop opperde ik dat God je misschien kracht geeft om te blijven hopen op een verblijfsvergunning.'

Jezus de vader

'Ik heb in Afrika geleerd dat het beeld van Jezus heel divers en rommelig mag zijn. Dat doet ook meer recht aan mijn geloof dan een 'recht op en neer'-christologie waarin het gaat om zonde en genade. Mijn promotor zei een keer: 'Dat klopt niet. Afrikaanse vrouwen zeggen dat Jezus vader is.' Maar God en Jezus kun je in Afrika niet scheiden. Waarom zou je die geloofservaringen van vrouwen in Kenia of van mensen hier ook langs een orthodox-christelijke meetlat moeten leggen, als de vrouwen zelf de kerkelijke traditie of de Bijbel als bron nemen.

FOTO: TOM MIKKERS

Het gaat er toch om dat Jezus is gekomen om leven te geven en dat vrouwen en mannen kunnen leven in volheid? Jezus is niet gekomen om mensen mogelijkheden te ontnemen of een ondergeschikte plaats te geven.'

HELEEN JOZIASSE, *WOMEN'S FAITH SEEKING LIFE. LIVED CHRISTOLOGIES AND THE TRANSFORMATION OF GENDER RELATIONS IN TWO KENYAN CHURCHES*. UTRECHT: UTRECHT UNIVERSITY, 2020.

TOM MIKKERS

advertenties

Firma A. H. Kerkhof & Z^o
Uitvaartzorg sinds 1892

Dienstverlening op maat door uitvoering van:

- levensbeschouwings- en geloofsgebruiken en individuele wensen

Uitvaartcentra naar uw keuze met ons advies, bijvoorbeeld:

- Ad Patres Frederik Hendriklaan 7 's-Gravenhage (Statenkwartier)
- diverse andere uitvaartcentra in 's-Gravenhage en omstreken
- bij begraafplaats of crematorium

Thuisopbaring volgens uw wensen met de juiste zorg en middelen

Groot Hertoginnelaan 227
2517 ET 's-Gravenhage
firma@kerkhof-uitvaartzorg.nl

070 345 16 76
www.kerkhof-uitvaartzorg.nl

Zorgvuldige aandacht en professionaliteit, al vier generaties een familietraditie

ENGELN & SPOOR
UITVAARTVERZORGING

VERZORGD, CORRECT, STIJLVOL

Engelen & Spoor Uitvaartverzorging richt zich op het verzorgen van uitvaarten in Den Haag en omstreken. Wij hebben jarenlange ervaring in traditionele, religieuze en eigentijdse uitvaarten en staan garant voor een verzorgde, correcte en stijlvolle uitvoering van de uitvaart.

U KUNT ONS 24 UUR PER DAG, 7 DAGEN PER WEEK BEREIKEN: (070) 350 70 00
INFO@ENGELNENSPOR.NL - WWW.ENGELENENSPOR.NL

HET CLINGENDAELHUIS - BENOORDENHOUTSEWEG 279 - 2596 BJ DEN HAAG

want met afscheid begint herinnering

Voor een waardevol afscheid met zorg en respect afgestemd op ieders persoonlijke wensen.

Van Der Helm & Schols
uitvaartzorg

Veenweg 14, Nootdorp
Damlaan 64, Leidschendam
Ina Boudier-Bakkerstraat 5, Delft
De Sillestraat 182, Den Haag

070-3202040 - www.vdhuz.nl - 015-3101643

Psychiater en filosoof Damiaan Denys:

'Zie psychisch lijden niet als een defect'

Hoe komt het dat een land als Nederland, dat zó welvarend is en dat hoog staat in de World Happiness Index, tevens het hoogste aantal mensen kent dat psychisch lijdt? En hoe komt het dat voor patiënten die het meest lijden en de zorg het hardst nodig hebben, geen tijd en geld is? Twee dilemma's die psychiater en filosoof Damiaan Denys schetste tijdens een lezing bij katholiek netwerk DEZINNEN, onlangs in de Christus Triumfatorkerk.

En enorm aantal mensen klopt in Nederland aan bij de geestelijke gezondheidszorg. Denys ziet een aantal oorzaken. Het bijna onbegrensde aantal mogelijkheden waaruit we kunnen kiezen, bijvoorbeeld. Alles kan, met het gevolg dat niets meer een betekenis heeft. Niets is bijzonder – kun je nog écht blij zijn met iets? Verder ziet hij het individualisme als oorzaak. Wie alleen met zichzelf bezig is, wordt er uiteindelijk niet vrolijker op. Daarnaast zien we op sociale media voortdurend hoe 'succesvol' anderen zijn. Een vergelijking met je eigen leven pakt

dan natuurlijk negatief uit. Probeer dan maar eens níet somber te worden. Daardoor is er in een land als Nederland een behoorlijke voedingsbodem voor depressieve gevoelens. En dat terwijl de mens juist helemaal niet slechter af is als het hem of haar af en toe tegenzit. Wie een leven zonder tegenwind heeft of wenst, stort bij de minste tegenslag in. Bovendien bestempelt zo iemand tegenspoed als falen, als een ziekte. En dus stapt hij of zij ermee naar een psychisch hulpverlener.

Psychisch aan de grond

Het wrange is dat mensen met lichte depressieve klachten uitstekend de weg weten te vinden in de zorg, stelt Denys. Ze laten zich niet afschrikken door ambtelijke taal van zorgverzekeraars en ze zijn mondig genoeg om door te dringen tot de zorginstanties. Maar de patiënten die psychisch écht aan de grond zitten, lukt het niet om toegang te vinden tot die zorg. Tel daarbij de tijd op die zorgverleners kwijt zijn aan administratieve handelingen om te voldoen aan de controlerende eisen van de overheid en de zorgverzekeraars. Ook daardoor is er

minder daadwerkelijke hulp mogelijk. Uit het publiek komt de vraag of Denys een oplossing voor dit probleem heeft. 'Enkele perspectieven zijn: schaf de marktwerking af voor

'Alles kan, dus niets is bijzonder'

de ernstige patiënten en stel geld beschikbaar zodat zij ongehinderd toegang tot de zorg kunnen krijgen. Kies voor een gedeelde marktwerking voor de lichtere patiënten. Geef die een eigen verantwoordelijkheid. Zie psychisch lijden niet als een defect. Mentaal lijden is dikwijls een signaal dat je een leven leidt dat niet in harmonie is met jezelf. Kijk of je daar iets aan kunt doen. Als dat niet helpt, zoek dan psychische hulp. En hulpverleners: bied weerstand aan de controlerende regelzucht van overheid en zorgverzekeraars. Zorg dat je weer meer tijd aan de patiënt kunt besteden dan aan het invullen van formulieren.

Koesteren

Nog een vraag uit het publiek: kan spiritualiteit helpen? Denys: 'Alle religies leggen de nadruk op het accepteren en aanvaarden, en niet op het verhinderen, vermijden of oplossen van het lijden. Niet dat we martelaar moeten worden, maar kijk hoe kunstenaars het lijden opzoeken: juist om geïnspireerd te worden. Waarom zouden wij dat lijden niet koesteren om dat stukje ook in ons naar boven te halen? Als je denkt vanuit een mensbeeld dat spiritueel is en niet materieel, kom je al snel tot de conclusie: het lijden veroorzaakt niet zoveel lijden.'

MARGOT BERENDS

DAMIAAN DENYS, *HET TEKORT VAN HET TEVEEL. DE PARADOX VAN DE MENTALE ZORG*. AMSTERDAM, NIJGH & VAN DITMAR, 2020. ISBN 9789038807393; 280 PAGINA'S; € 22,99.

FOTO: MARGOT BERENDS

Trouw tot aan de dood

De opstanding als uitroepteken

Het verhaal van de kruisdood en opstanding van Jezus heeft een centrale rol in de christelijke traditie. Toch heeft het ook al vanaf het begin veel vragen opgeroepen. Hoe kon Jezus opstaan uit de dood? Of is hij misschien helemaal niet gestorven?

Jezus Christus, en die gekruisigd'. Deze wat geheimzinnige formulering vormt in de NBG-vertaling uit 1951 Paulus' samenvatting van zijn evangelieverkondiging (1 Korinthe 2,2). In de Nieuwe Bijbelvertaling van 2004, en ook in de versie van 2021, werd dat 'Jezus Christus – de gekruisigde'. Met Goede Vrijdag gedenkt de kerk de dood van Jezus aan het kruis. Voor Paulus en zijn tijdgenoten was Jezus' dood van groot belang. Paulus ziet het sterven van Jezus als een heilsgebeurtenis. Zijn dood zet de verhouding tussen God en mens recht. Toch is al in de vroege kerk betwist of Jezus wel echt gestorven was. Een opstanding uit de dood, dat kan toch helemaal niet? Is dan niet de meest voor de hand liggende verklaring dat de opgestane Heer helemaal nooit gestorven was? Wat ook vanaf de tweede eeuw een populaire theorie was, is de gedachte dat Jezus een zó goddelijke figuur was dat hij helemaal geen echt lichaam had. Hij zou een God in mensengedaante geweest zijn, die in een schijnlichaam op aarde kwam.

'Al in de vroege kerk werd betwist of Jezus echt gestorven was'

Schijnlichaam

De groep die van Jezus vond dat hij een schijnlichaam had gehad en dus ook helemaal niet echt gestorven kan zijn, staat bekend onder de naam 'docetisten'. Het woord is afgeleid van het Griekse werkwoord *dokein*, dat 'schijnen' of 'lijken' betekent. Jezus leek dus een mens, maar was er geen, aldus deze vroege christenen. Het is tegen de achtergrond van het optreden van deze en andere groepen dat de vroege kerk de oudste credo's van de christenheid formuleerde. In het concilie van Nicea (325) is vastgelegd hoe de orthodoxe visie op Christus zou moeten

KUNSTWERK: DAVITHA VAN DE KUILEN WWW.DAVITHA.NL

luiden. Naar het schijnt is dit concilie op initiatief van keizer Constantijn de Grote belegd. Hij zou de bisschoppen hebben meegegeven dat ze voor eens en voor altijd moesten bepalen hoe het nou zat met Christus. De geloofsbelijdenis die daar is opgesteld, is later nog aangepast in het concilie van Constantinopel (381) en is richtinggevend geworden voor hoe de christenheid naar Christus kijkt. Tegen de achtergrond van

docetisten en anderen die de lichamelijke van Christus ontkenden, krijgen de woorden van deze belijdenis reliëf. In het kader is te lezen hoe de belijdenis zich uitsprekt over Jezus Christus. Niks geen schijnlichaam dus. Waarlijk God en waarlijk mens. Jezus heeft als mens geleefd en hij is gekruisigd. De kruisiging was een vorm van executie die de Romeinen graag inzetten om opstandelingen en misdadigers te doden.

Het was zonder twijfel een van de vreselijkste vormen van marteling die ooit door mensen is bedacht. Met grote metalen pennen werd de gevangene vastgespijkerd aan zijn polsen en enkels. Vervolgens lieten de beulen de gekruisigde hangen tot hij dood was. Dood door uitputting, door extreme pijn, door dorst, en vooral, door verstikking.

(Wij geloven) in één Heer, Jezus Christus, eniggeboren Zoon van God, vóór alle tijden geboren uit de Vader. God uit God, licht uit licht, ware God uit de ware God. Geboren, niet geschapen, één in wezen met de Vader, en door wie alles geschapen is. Hij is voor ons, mensen, en omwille van ons heil uit de hemel neergedaald. Hij heeft het vlees aangenomen door de heilige Geest uit de Maagd Maria en is mens geworden. Hij werd voor ons gekruisigd, Hij heeft geleden onder Pontius Pilatus en is begraven. Hij is verrezen op de derde dag, volgens de Schriften.

In het Bijbelboek Marcus komt in de beschrijving van het sterven van Jezus een klein, maar belangrijk detail voor. 'Nadat Jezus luid geroepen had, blies Hij de laatste adem uit', zo luidt Marcus 15,37. Dit detail is zo belangrijk, omdat Marcus hiermee onderstreept dat Jezus niet passief sterft, maar actief zijn leven geeft. Fysiologisch is de vraag of het kan, maar dat is nu niet aan de orde. Marcus laat Jezus actief 'zijn leven geven als losprijs voor velen' (10,45). Hoe zit het dan met de betekenis van dat sterven van Jezus? De traditionele theologische term die ervoor gebruikt wordt, is het woord 'verzoening'. Door trouw te blijven aan God tot aan de dood heeft Jezus een voorbeeld neergezet. Hij heeft tot aan de dood voorgeleefd dat liefde voor God én de naaste het belangrijkste is in het leven. Zo brengt zijn sterven verzoening; het effect de relatie tussen God en mens. De opstanding is zo te zien als uitroepteken achter deze trouw tot aan de dood.

**BERT JAN LIETAERT PEERBOLTE, HOOG-
LERAAR NIEUWE TESTAMENT AAN DE
VRIJE UNIVERSITEIT AMSTERDAM**

Gedwongen in de spiegel kijken

Oorlog in Oekraïne. Wakker worden in een nachtmerrie vraagt Rob van Essen zich af: wat hebben we de afgelopen 75 jaar met onze vrijheid gedaan?

Half februari betuigde premier Mark Rutte zijn 'diepe spijt' over het 'extreme oorlogsgeweld' in voormalig Nederlands-Indië. Een officieel rapport van gezaghebbende historici had een eind gemaakt aan decennia van ontkennen en wegglijken. Een onthutsende blik in de spiegel. Wie de afgelopen decennia niet geslapen heeft, die weet dat oorlog een uitermate smerig bedrijf is. Napalm op Vietnamese burgers, een bombardement op bruieloftsgasten, mortieren op bezoekers van een markt, Bosnische mannen bij honderden afgeslacht. Het beest dat oorlog heet is onverzadigbaar. Geen lieve moeder, geen conventie van Genève of welk 'oorlogsrecht' ook krijgt het gemuilkorf.

Na die onontkoombare confrontatie met ons eigen verleden zijn het de 'oefeningen' van de Russische legers bij de grenzen van Oekraïne die alle aandacht krijgen. Aan een meterslange

tafel blijkt hoe onoverbrugbaar de afstand tussen Oost en West weer is geworden. Er werd eerst wat lacherig over gedaan, maar duidelijk werd dat iedere 'gast aan tafel' leeg werd weggezonden. Gelukkig was er Maarten van Rossem, die tijdens internationale spanningen altijd het hoofd koel houdt. Een paar uur voordat Poetin het soevereine land Oekraïne van drie kanten binnen walste, was Van Rossem bij Op1. Wat hij zei klonk mij verstandig in de oren: 'Nee, Poetin valt niet binnen. Dat land is te groot, zo'n bezetting is te kostbaar. Met zijn legers aan de grens gaat hij het land wurgen.'

'Werken aan een Europa dat niet leeft van winst alleen'

Ik ging gerust slapen, maar de Russische legers niet. Als in een nachtmerrie werden we wakker op 24 februari: oorlog in Europa! Er komt een massale vluchtelingenstroom op gang. Het leger van Oekraïne vecht, burgers sluiten zich aan, vrouwen vullen flessen

met benzine. Bij de Poolse grens gaan jonge en oudere mannen tegen de stroom in: 'We gaan ons land verdedigen.' Ze laten vrouw en kinderen achter. De politici zitten klem tussen hun geweten en onze economische afhankelijkheden. Weer worden we gedwongen in de spiegel te kijken. Wat hebben we de afgelopen 75 jaar met onze vrijheid gedaan? Waarom hebben we ons afhankelijk gemaakt van een dictatuur, die critici tot ver over de grenzen vergiftigt en het zwijgen oplegt? Waarom bleef het stil toen Tsjetsjenië in rokende puinhopen veranderde? Waar bleven economische maatregelen toen mannetjes in overals de Krim overnamen?

Het lijkt momenteel weer alsof er maar één antwoord is op onrecht: te wapen! Defensiebudgetten gaan omhoog. Het bonnetje voor onze Stingers mogen we bij Europa inleveren. En misschien, ik zeg het als pacifist met tegenzin, 'kan' het nu niet anders. Maar toch, die doden in de straten, de dienstplichtige jongens die sterven in een brandende tank, de verwoesting van een land en de gewetens... De machteloosheid vreet me aan. Na de Eerste Wereldoorlog

werd in Den Haag het Vredespaleis gebouwd, want oorlog, dat nooit meer! Hier zijn de 'zetels van het recht' en dat is zeker winst. Maar dan nu ook bidden om, hopen op en werken aan een Europa dat veiligheid biedt aan vluchtelingen, een Europa dat niet leeft van winst alleen. Als zelfs Shell de winst kan laten schieten, waarom zouden we ons dan niet allemaal op de vrede kunnen voorbereiden? Allemaal?

Zeker, zelfs Baudet kan met zijn Forum voor Democratie voor de echte democratie gaan. Sla hem de wapens van het ongenoegen uit handen, dwing hem niet verder in het kamp van de agressor. Vrede is de weg! Er zijn inmiddels genoeg excuses gemaakt voor oorlogsgeweld. Nu als de donder werken aan verandering: de toekomst is het waard.

ROB VAN ESSEN

FOTO: MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS OF UKRAINE

Schilderijen van Jaap Min in de Bosbeskapel

Een boerenstal als wonder

Zeventien schilderijen van de Noord-Hollandse kunstenaar Jaap Min (1914-1987) hangen tot kort na Pinksteren in de Bosbeskapel. Het zijn veelal religieuze doeken, die aanzetten tot nadenken en gesprek.

Predikant Martin Koster van de Bosbeskapel kwam vorig jaar op het spoor van Jaap Min, toen hij voor vespers afbeeldingen zocht bij Bijbellezingen. 'Mij raakte in eerste instantie zijn landschapkunst; dat kwam het eerste bij mij binnen', zegt Koster. 'Er zit iets dichtlijks in zijn werk. De kleuren, de vlakken, de lijnen hebben op een bepaalde manier met elkaar te maken. Er is toen wat op gang gekomen.'

'Schilderen wat zich afspeelt tussen mensen'

Koster legde contact met H el ne en Marlou Min van de Stichting Jaap Min, die de nalatenschap van de kunstenaar beheert. In een e-mail schreef H el ne: 'Zelf hoop ik dat er zich een gelegenheid voordoet om juist ook het religieuze werk ergens te tonen, omdat het zoveel te geven heeft aan inspiratie, juist nu.' Dat laatste verklaart haar zus Marlou met: 'Er is meer spiritualiteit onder mensen. Er wordt meer nagedacht, we zijn niet meer zo materialistisch.' Koster greep de gelegenheid aan om de Bosbeskapel als locatie voor een tentoonstelling aan te bieden. De

veertigdagentijd, een periode van bezinning, leek hem daar bij uitstek geschikt voor.

Puur

De zussen keurden de Bosbeskapel goed als expositieruimte en maakten een keuze van zeventien schilderijen uit het omvangrijke oeuvre van hun vader. 'We hebben gezocht naar religieus getint werk, maar het wel bewust aangevuld met twee of drie landschappen', zegt Marlou Min. H el ne Min noemt haar vader 'een heel religieus mens'. 'Hij vond de stal bij de boer waar hij elke dag zijn melk haalde, een even groot wonder als de stal van Bethlehem. En de boerin was dan Maria.' Volgens haar drukte de kunstenaar zijn gevoel 'door de verf heen' uit. 'Mijn vader schilderde emoties en belangrijke momenten; alles wat zich tussen mensen afspeelt. Het is zó puur gevoeld.'

Onder de korenmaat

Veel schilderijen van Jaap Min zijn geinspireerd op Bijbelverhalen. In de Bosbeskapel hangen doeken als 'Paasmorgen' en 'Maria en Johannes onder het kruis', die op krachtige wijze het lijden van Christus verbeelden. 'Heel lang hebben we alleen de landschappen van vader laten zien', zegt Marlou Min. 'Terwijl er zulk mooi

H el ne Min toont 'Maria en Johannes onder het kruis', met op de achtergrond 'Paasmorgen'.

religieus werk is dat we dan onder de korenmaat hielden. Ook omdat het een tijd wellicht wat minder werd gewaardeerd. We denken dat het religieuze werk de laatste vijf, tien jaar weer veel meer aanspreekt.'

Liever dan van een tentoonstelling, spreekt ze van 'een presentatie'. 'Dit is eigenlijk voor de gemeente, zodat het gesprek erover kan plaatsvinden en er activiteiten omheen worden

georganiseerd. Wij verwachten niet dat dit het grote publiek zal trekken.' De tentoongestelde schilderijen lenen zich volgens Marlou Min goed voor een gesprek. 'Dat kan gaan over wat zich heden ten dage afspeelt tussen mensen. Je kunt het schilderij gebruiken als inspiratie voor een gesprek dat mensen kan helpen.'

MATTHIJS TERMEER

DE BOSBESKAPEL ORGANISEERT IN DE VEERTIGDAGENTIJD VERSCHILLENDE ACTIVITEITEN ROND DE SCHILDERIJEN VAN JAAP MIN. DE TENTOONSTELLING IS TE BEZICHTIGEN VAN 1 MAART T/M 8 JUNI, OP DI. (18.30-20.30 U.) EN WO. (10.30-12 U.). INFO: DENHAAG-ZUIDWEST.NL (TABBLAD: NIEUWS) EN BOSBESKAPEL.NL.

Kruiswegmeditaties

Op zoek naar bezinning in de vastentijd? Volg dan kruiswegmeditaties: aan de hand van geprojecteerde beelden wordt in de vastentijd elke week een andere kruisweg getoond. Gesproken teksten en gebeden worden afgewisseld met muziek en zang, verzorgd door André Vis, Cathia Alkema en anderen.

VR. 1 EN 8. 15 U. EMMAUSKERK, LEYWEG 930. U KUNT DE MEDITATIE OOK VIA EEN LIVESTREAM VOLGEN, ZIE RKP.AROCHIEDEVIE-REVANGELISTEN.NL/LIVE

Uitweg uit de neoliberale droom

Terug naar de contemplatie

DEZINNEN, het katholiek netwerk voor inspiratie en dialoog, begon met de Duinzicht- en Christus Triumfatorkerk in oktober vorig jaar met een serie lezingen over 'Uittocht uit de neoliberale droom'. Maar toen kwam corona en duurde het tot februari voordat de tweede bijeenkomst kon plaatsvinden. Het werd een avond met 'parels van verhalen'.

De vijftien aanwezigen in de Christus Triumfatorkerk hebben er zin in. Op het programma staan inleidingen van hoogleraar Ontwikkelingseconomie Irene van Staveren en de veelgevraagde spreker en theoloog Erik Borgman, verbonden aan de universiteit van Tilburg. Kleine tegenvaller: mevrouw Van Staveren is door haar rug gegaan

en moet zich laten vervangen door de senior Hans Opschoor.

T-splitsing

Opschoor is oud-hoogleraar milieueconomie, maar de kunst van het college geven nog niet verlerd. Opschoor hoorde in de jaren zeventig bij de 'economen van het genoeg' en voerde in de jaren negentig actie tegen de introductie van de euro. Tevergeefs. Hij verwijst naar de bekende filosoof Fukuyama, die 1989 bestempelde als de zege van de vrije markt. 'De val van de Muur was de klap op de vuurpijl, het communisme was verslagen', haalt hij Fukuyama aan. In Engeland zei premier Margaret Thatcher: 'There is no such thing as society.' De individuen moesten het zelf maar uitzoeken, de overheid trok zich terug uit de economie. Volgens

Opschoor werd in 2008 iedereen wakker uit deze neoliberale droom door de financiële crisis. En nu staan we op een soort T-splitsing.

De oud-hoogleraar verwijst naar het sprookje van Alice in Wonderland, waarin ze vraagt aan de kat in de boom waar ze nu heen moet. De kat antwoordt dan: 'Het hangt ervan af waar je heen wilt.' Opschoor vertaalt dat als een keuze tussen een maatschappij gericht op groei of een die zorg biedt aan de inwoners.

'Het is niet makkelijk, we zoeken naar een staat die de economie in zijn hok houdt.' Hij hoopt dat zo'n maatschappij er kan komen. Hij krijgt bijval in de zaal van een man die ook pleit voor een meer liefdevolle samenleving. Veel ruimte voor discussie is er helaas niet, want de zaal moet om 22.00 uur sluiten.

Bij twijfel niets doen

De veelgevraagde spreker en theoloog Erik Borgman brengt wat van hem verwacht mag worden. Hij prikkelt het publiek. 'Ik ga iets gek doen', zegt hij. Aan de hand van foto's uit de actualiteit verdedigt hij de stelling dat er maar  en uitweg is uit de liberale droom: de contemplatie, de innerlijke geestelijke beschouwing.

In zijn versie van het sprookje van Alice zegt de kat voor de T-splitsing: 'Jij moet weten wat de beste weg is.' Borgman is ervan overtuigd dat de natuur ons de middelen geeft die we nodig hebben. Het zijn politici die paniek zaaien met berichten als 'zonder gas gaan we dood'. Hij projecteert een T-shirt met de tekst: 'In geval van twijfel niets doen.'

Voor de betekenis van contemplatie citeert hij paus Franciscus: 'De tegenwoordigheid van God leeft

'De natuur geeft ons de middelen die we nodig hebben'

voort onder de burgers en bevordert de solidariteit, de broederlijkheid.' Volgens Borgman moeten we 'leven van wat komt' en zijn 'dromers' als dichteres Amanda Gorman ons al voorgedaan. Hij wijst op een foto, als symbool voor Maria en Jezus. 'Wij hoeven hen alleen maar te volgen. Godzijdank zijn wij zelf niet aan het stuur.'

Namens de zaal reageert dominee Ad van Nieuwpoort enthousiast op de inleiding. 'Dit zijn parels van verhalen, hier moeten we mee verder.'

HANS HEMMES

OP 21 APRIL, 20 U. HOUDT ROB DE WIJK, HOGLERAAR INTERNATIONALE BETREKKINGEN, DE VOLGENDE LEZING IN DEZE SERIE, IN DE DUINZICHTKERK, VAN HOGENHOUCKLAAN 89.

Duurzaam leven

Ga in gesprek met Robert Klaassen van Drechtstadsboer, een organisatie die wil bereiken dat bewoners in de Drechtsteden eten van boeren en producenten uit hun omgeving tegen een eerlijke prijs op hun bord hebben. Wat is de organisatie tegengekomen bij het betrekken van burgers, boeren, overheid en andere organisaties? In hoeverre vervullen zingeving en bezinning hierbij een rol?

ZA. 9. 13.30-14.30 U. DEZINNEN, CHRISTUS TRIUMFATORKERK, JULIANA VAN STOLBERGLAAN 154. INSCHRIJVEN T/M 7 APR. TOEGANG:   5. INFO EN OP GAVE: DEZINNEN.NL

Lustrum Residentie Bachkoor en dirigent Jos Vermunt

‘De muziek van Bach blijft verrassen, inspireren en troosten’

Het Residentie Bachkoor bestaat 150 jaar. Dirigent Jos Vermunt viert tegelijkertijd een lustrum: hij dirigeert dit koor 25 jaar. Op 2 april voeren zij de Matthäus Passion van Johann Sebastian Bach uit. Een gesprek met de dirigent en met koorlid Kitty Wigleven.

De Matthäus Passion is mateloos populair in Nederland, in tegenstelling tot in de ons omringende landen. Waar komt die grote belangstelling vandaan? Vermunt: ‘Nederland is een korenland en heeft een traditie opgebouwd onder leiding van dirigent Mengelberg. Ook de ontkerkelijkheid speelt een rol. We merken aan ons publiek dat er grote behoefte is om geraakt te worden. De muziek brengt een gewijde sfeer met zich mee, een heilige devotie. Mensen schieten vol, tekst en muziek raken.’

We praten over de muziek als een universele taal, die rechtstreeks bij je binnen kan komen en iets teweegbrengt waar onze woorden voor tekortschieten. Vermunt: ‘Na alle repetities zijn we klaar voor het concert en kunnen we het verhaal “vertellen”. Dat moet zuiver zijn en als dat in orde is, ontstaat er ruimte. Dan kom je bij het niveau van het hart en dat is magie. Dan is de Heilige Geest er.’

Bevoorrecht

Kitty Wigleven zingt al vijftien jaar als alt bij het koor. Ze is niet met kerk en geloof opgevoed. Wat betekent het voor haar om de Matthäus Passion te zingen? ‘Vrijwel ieder voorjaar rond Pasen zingen we dit. Het markeert voor mij de overgang van de winter naar het voorjaar. Iedere keer voel ik me bevoorrecht als ik het mag meezingen. De muziek van Bach blijft me verrassen, inspireren en troosten. Het is magisch.’ Vermunt: ‘Liturgie en muziek komen samen in één brandpunt waar alles in zit: gedachten en emoties over geloof, leven en dood, zoals we dat ook ervaren in de cantatediensten in de Kloosterkerk. Je moet haast wel gelovig zijn: je gelooft in het mens-zijn, in het leven, in hoop. De Matthäus Passion is een prachtig instrument om dat uit te drukken. Het Bijbelverhaal en de muziek passen naadloos op elkaar.’ Over de structuur van de Passion vertelt Vermunt: ‘De Passion kent drie lagen: je hebt de evangelist die

de Bijbelteksten zingt, er zijn de aria’s die een reflectie over personen zoals Petrus en Judas vertellen en er zijn de koralen. Dat zijn wijzelf, die tekst en muziek beleven met onze ervaringen en gedachten.’

Ik vertel dat ik bij een concert van hen altijd zo ga zitten dat ik ook de dirigent kan zien: het is een feest om Vermunt te zien dirigeren.

‘Bij het publiek is veel behoefte om geraakt te worden’

Wigleven glundert: ‘Ik ken geen andere dirigent bij wie alles zo samenkomt. Als koorleden weten we altijd: het gaat iets bijzonders worden want Jos dirigeert. Hij bezielt, maar straalt ook rust uit.’

Vermunt heeft een en ander zien veranderen in de afgelopen vijftig jaar. ‘Vroeger was het zo dat de dirigent een koor had; nu heeft het koor een dirigent. Toen ik nog studeerde dacht ik dat het saai zou zijn om als dirigent jaarlijks de Matthäus Passion uit te voeren. Maar het is iedere keer nieuw. In het vocale aspect en de

FOTO: SIMON VAN BOXTEL

interpretatie van de tekst is het koor gegroeid. De uitdaging is om het niveau zo hoog mogelijk te krijgen. Dat geldt ook voor zangers die het stuk al vaak gezongen hebben: ik help hen uit het automatisme te stappen. Je gaat een relatie aan met het werk, waardoor je er iedere keer iets nieuws aan toevoegt.’

Wigleven: ‘In toenemende mate zien we jonge mensen lid worden die niet kerkelijk verbonden zijn. Ze brengen hun eigen muzikale bagage met zich mee. Ik ga er beter van zingen, het is verrassend en fris en geeft vitaliteit.’

GREET KAPPERS

MATTHÄUS PASSION: 2 APRIL 19.30 U. AMARE, SPUIPLEIN.
JUBILEUMCONCERT RESIDENTIE BACH
KAMERKOOR: 22 MEI VAN 16-18 U.
KLOOSTERKERK, LANGE VOORHOUT.
JUBILEUMCONCERT RESIDENTIE BACHKOOR:
11 JUNI VAN 20-23 U. AMARE.
INFO: BACHENSEMBLES.NL

Matthäus Passion

Laat u ontroeren door de Matthäus Passion van J.S. Bach, hier uitgevoerd door koor en orkest van het Haags Barokgezelschap en het Haags Matrozenkoor o.l.v. Gilles Michels.

VRIJ. 8. 19 U. NIEUWE BADKAPEL, NIEUWE PARKLAAN 90. INFO EN KAARTEN: HAAGSBAROKGEZELSCHAP.NL

Johannes Passion

Vanaf het openingskoor tot het slotkoraal neemt de Johannes Passion ons mee door het lijdensverhaal. Anders dan in de Matthäus Passion staat niet het lijden, maar de kracht van Jezus centraal. Uitvoering door KZV Excelsior o.l.v. Johan Sonneveld.

ZA. 2. 20 U. AGNESKERK, BEEKLAAN 188. INFO EN KAARTEN: KZVEXCELSIOR.NL

FOTO: MAURICE HAAK

Rabbin Marianne van Praag over Pesach:

‘Pesach een sober feest? Welnee!’

Het joodse Pesachfeest valt dit jaar samen met Goede Vrijdag. Rabbin Marianne van Praag van de liberaal-joodse gemeente viert het feest graag. ‘Pesach is vooral een sociaal gebeuren: met elkaar, gasten aan tafel en veel gezelligheid.’

Op vrijdag 15 april aanstaande wordt Pesach gevierd. Dat het joodse feest van de bevrijding uit Egypte dit jaar samenvalt met Goede Vrijdag is toeval en dus lang niet elk jaar het geval. Rabbin Marianne van Praag legt uit: ‘Dat heeft met de gecombineerde zon- en maankalender van het jodendom te maken. Pesach valt elk jaar op de eerste volle maan in de lente. Dit jaar valt het laat, vanwege de schrikkelmaand die eens in de zoveel jaar aan de kalender wordt toegevoegd en ervoor zorgt dat Pesach in de lente valt.’ Pesach is een lentefeest, benadrukt de geestelijk leider van de liberaal-joodse gemeente Beth Jehoda.

Weke boel

Gevraagd naar haar jeugdherinneringen aan het Pesachfeest, somt Van Praag een lange reeks hoogtepunten op: een schoongemaakt huis, een gevoel van opwinding, een tafel vol

mensen, het verhaal over de uittocht uit Egypte, lekker eten, gezelligheid en vooral: overheerlijke matzes. In de week van Pesach gingen er geen boterhammen mee naar school, maar ongedesemde matzes. Belegd met boter en bruine suiker of kaas werd het een weke boel in de brodtrommel, blikt Van

Praag lachend terug. Maar de heerlijke smaak overheerst in haar herinneringen. Pesach een sober feest? ‘Welnee’, reageert ze beslist. Haar moeder zei altijd: ‘Thuis moet joods-zijn gezellig zijn, want daarbuiten word je er vaak negatief mee geconfronteerd.’

Zoals in elke religie kent ook het jodendom verschillende uitingsvormen. Zo heb je religieus, cultureel en sociaal jodendom. Er zijn mensen die niets aan hun jodendom doen, stelt Van Praag vast, maar ook die vieren Pesach. Bij de Pesachviering staat de sedershotel centraal, met daarop de zes gerechten die symbool staan voor het verhaal van de uittocht. Daaronder drie matzes. Als dochter van een moeder met een traditioneel joodse achtergrond, kreeg Van Praag het jodendom met de moedermelk mee. Dat maakt, volgens haar, dat ze met de spelregels durft te spelen. Joodse regels schrijven voor dat je geen ingrediënten van de sedershotel mag afhalen, maar wel toevoegen. Dat laatste doet ze dan ook bewust. Zo zet ze een glas water bij de schotel, als symbool voor Miriam, oftewel alle miskende vrouwen. Daarnaast een sinaasappel, voor mensen die altijd buitengesloten worden. En ze legt er een extra matze bij. Die vierde matze staat symbool voor mensen die gevangen zitten. ‘Het is mijn manier om oog en gedachten te hebben voor iedereen die in een moeilijke positie zit’, legt ze uit.

Gelaagdheid

Sinds 2012 gaat Van Praag voor in de synagoge aan de Prinsessegracht. In

de diensten legt ze altijd een link naar het heden. Zo zoekt ze ook ieder jaar naar een ander aspect dat het verhaal van de uittocht actueel maakt. Ter illustratie zoomt ze in op het woord

‘Een schoon huis, gevoel van opwinding, een tafel vol mensen’

Egypte. In het Hebreeuws is dat een meervoud. Het staat voor veel, voor meer en rijkdom. Van Praag: ‘Het verhaal van de uittocht doet ons beseffen dat we nog steeds vastzitten aan materiële zaken, zoals de telefoon, vakanties en de auto. Het stelt ons de vraag: waar gaat het nou eigenlijk om?’ De uittocht zelf is ook zo’n link naar het heden. ‘Die herinnert ons eraan dat wij joden slaven waren. Wij weten wat het is om ondergeschikt en vluchteling te zijn. Daar moeten we op acteren. Er zitten dus meerdere lagen in het verhaal.’ Dat zoeken naar gelaagdheid past bij Van Praag. Het is haar manier om symbolisch naar de tekst te kijken. En naast de gezelligheid gaat het haar daar ook om: de symboliek.

ROELIE DRÖGE

Rooms-Katholieke kerken

Parochie Maria Sterre der Zee. Info: rkdenhaag.nl
Centrum. Jacobus de Meerdere-kerk, Parkstr. 65a. Nederlands: zo. 9 u. en 11 u.
Schilderswijk. Marthakerk, Hoefkade 623. Za 19 u. Zo. 9.15, 13u Engels/Afrikaans
Haagse Hout. Paschaliskerk, Wassenaarseweg 53. Zo. 11 u.
Marlot. Onbevlekt Hart van Maria, Bloklandenplein 15. Za 17 u. Zo. 9.30 u.
Zeeheldenbuurt. Ignatiuskerk, Elandstr. 194. Zo. 11u.
Regentessekwartier. Agneskerk, Beeklaan 188. za. 20 u. en zo. 9.30 11.30 Spaans
Scheveningen. Antonius Abtkerk, Scheveningseweg 233. Zo. 11 u.
Parochie De Vier Evangelisten Info: rkparochiedevierevangelisten.nl
Valkenbos. Titus Brandsmakerk, Kamperfoeliestr. 279. Vrij. 10 u. Zo. 10:30 u.
Loosduinen. Kerk Maria van Eik & Duinen, Loosduinse Hoofdstr. 4. Di. 10 u. Za. 17 u. (even maanden). Zo. 10 u.
Waldeck/Kijkduin. Pastoor van Arskerk, Aaltje Noorderwierstr. 4. Do. 10 u. Vrij. 9 u. Za. 17 u. (oneven maanden). Zo. 10:30 u.
Leyenburg. Emmauskerk, Leyweg 930. Za. 13 u. Zo. 10 u.

Diverse Rooms-Katholieke kerken
Rijswijk. Bonifatiuskerk, van Vredenburgweg 69. Zo. 11 u. Kerk van Benedictus en Bernadette, Sir Winston Churchillaan 372. Zo. 9:30 u.
De Zinnen, kapel Chr. Triumfatorkerk ma 18.15 u. avondgebed
Deutsch. Badhuisweg 35a. Zo. 10:30 u.
English. Bezuidenhoutseweg 157. Zo. 10 en 17:30 u.
Français. Stoepleaan 4, Wassenaar. Zo. 17 u.

Kerken met vaste voorgangers

Anglican Church Ary van der Spuyweg 1. Zo. 8:30 u. Heilig Avondmaal. Zo. 10:30 u. Contemporary & Traditional (Holy Communion) Service, 4de zo. Anointing & Prayer for Healing. Zo. 17 u. Wellspring Service, 4de zo. Choral Evensong.
American Protestant Church Esther de Boer van Rijcklaan 1. 9:45 with praise band. 11:15 with organ and choir.
Oud-Katholieke Kerk Juffrouw Idastr 7. zo 10u eucharistieviering, 10/4 16u vesper, 14/4 19.30, 15/4 15u, 16/4 21u, 17/4 10.30 u.
Exoduskerk Beresteinlaan 263. Zo. 10 u.
Vredkerk Maartensdijklaan 126. Arabisch: za. 19 u. Nederlands: zo. 10:30 u.
Baptistengemeente Vier Heemskinderenstr. 91. Zo. 10 u.
Leger des Heils Ambachtsgeaarde 198. Zo. 10:30 u. met muziekkorps.
Apostolisch Genootschap Loevesteinlaan 170. Zo. 9:30 u. met zang en muziek. apgen.nl. (geen vaste voorganger)
Zevendedagsadventisten Robijnhorst 197. Za. 10 u. bijbelstudie, 11 u. dienst.
Quakers Stadhouderslaan 8. Zo 10:30 u. stille samenkomst.

Bij sommige kerken moet je je nog aanmelden voor het deelnemen aan vieringen. Raadpleeg vooraf de website van de kerk. De sites staan op: kerkdenhaag.nl/adressen

Kerken van de Protestantse Kerk Nederland (PKN)

Kerkgebouwen	Tijd	3 april	10 april Palmzondag	14 april Witte Donderdag	15 april Goede Vrijdag	16 april Stille Zaterdag	17 april Pasen	24 april
Lukaskerk Om en Bij 2.	10.15	ds Christiaan Donner HA	ds Jannet van der Spek	ds Christiaan Donner	ds Jannet van der Spek	ds Christiaan Donner	ds Jannet van der Spek, Grote Kerk	ds Jannet van der Spek
Duinzichtkerk V. Hogenhoucklaan 89	10.00	ds Marco Visser	dr Ad van Nieuwpoort 11, 12, 13/4 19.30 avondgebed	19.30 avondgebed dr Ad van Nieuwpoort	19.30 avondgebed dr Ad van Nieuwpoort	22u Paaswake dr Ad van Nieuwpoort	dr Ad van Nieuwpoort	dr Ad van Nieuwpoort
Christus Triumfatorkerk Juliana v. Stolberglaan 154	10.00	ds Jaap van den Akker	ds Giel Schormans	19.30 ds Jaap van den Akker	19.30 ds Jaap van den Akker	21u ds Jaap van den Akker	ds Jaap van den Akker	ds Bert Bootsma
Pax Christikerk Vlamburg 2	10.30	ds Pieter van der Ende	ds Arthur Metz	X	ds Petra de Nooy	X	Paxdienst	Paxdienst
Marcuskerk Jan Luykenlaan 90	10.00	ds Jantine Veenhof	ds Leendert Terlouw	ds Jantine Veenhof	ds Jantine Veenhof	X	ds Jantine Veenhof	ds André Verweij
De Oase Van Meursstraat 1	10.00	ds Marja Flipse	kringviering	19.30 ds Durkje Sikkema	19.30 Durkje Sikkema	19.30 ds Durkje Sikkema	ds Rob van Essen	Dennis Verboom
Bergkerk Daal & Bergselaan 50 A	10.00	ds Adrie Sterrenburg	dr Piet Schelling	19.30 ds Martine Nijveld	19.30 ds Martine Nijveld	X	ds Martine Nijveld	ds Jan Eerbeek
Maranathakerk 2e Sweelinkstr.156	10.30	ds Erika van Gemerden	ds Ad Alblas	ds IJjo Akkerman	ds IJjo Akkerman	X	6u ds IJjo Akkerman 10.30 ds Ad Alblas	ds Mark van der Laan
Noorderkerk Schuijstr. 9-11	10.00	ds Jaap Quist	ds Henk van Laren	ds Geertje Zomer HA	*	X	ds Geertje Zomer	*
Bosbeskapel Bosbesstr. 5	10.00	ds E. Nijveld	ds Jan Eerbeek	ds Martin Koster S&T	ds Martin Koster	ds Martin Koster	ds Martin Koster	ds Jacob Korf
Abdijkerk WillemIII-str. 40	10.00	ds Martin Koster	ds Michiel Aten	ds Michiel Aten S&T	ds Wietske Verkuyl	ds Michiel Aten	ds Wietske Verkuyl	ds Michiel Aten
Shalomkerk Vrederustlaan 96	10.00	A. Deuzekom	ds Wietske Verkuyl	ds David Schiethart	ds David Schiethart	ds David Schiethart	ds David Schiethart	ds Heleen Joziassse
Bethelkerk Scheveningen J. Kokstr.173	10.00	Judith van der Vis	ds Gerco Lock	X	19.30 ds Gerco Lock HA	X	ds Gerco Lock	ds Jan Maasland
Oude Kerk Keizerstr. 8	10.30	ds Pieter Stam	ds D. Heikoop	X	19.30 ds Barend Weegink	X	ds Barend Weegink	ds Gerco Lock
Nieuwe Badkapel Nieuwe Parklaan 90	10.00	ds A. Treuren	ds Charlotte van der Leest	19.30 ds Charlotte van der Leest S&T	19.30 ds Charlotte van der Leest	21.30 ds Charlotte van der Leest	ds Charlotte van der Leest	ds Gerrit Bosma
Pr. Julianakerk Tesselsestr. 6	10.00	ds Ad Vastenhouw	ds Bernhard Vreeswijk evangelisatie	X	19.30 ds Bernhard Vreeswijk	X	ds Bernhard Vreeswijk 18/4 ds N. van den Houten	ds Bernhard Vreeswijk
De Toevlucht Laan v. Hoorwijk 140	10.00	ds C. Kuhler	ds Attie Minnema	19.30 *	19.30 *	21u *	ds Attie Minnema	ds Andreas Heiner
Bethlehemkerk Laan v. Meerdervoort 627	10.00 16.30	dr Paul Visser ds Bert Karel Foppen	ds Bert Karel Foppen ds P. Veerman	X X	X 19.30 ds Bert Karel Foppen	X 19.30 ds T. Bos	ds Bert Karel Foppen ds Ad Vastenhouw	ds W. de Hek ds Bert Karel Foppen
Houtrustkerk Beeklaan 535	10.30	ds Karl van Klaveren	ds Suzan ten Heuw	20.30 ds Karl van Klaveren	20.30 ds Karl van Klaveren	X	11.30 ds Karl van Klaveren	*
Kloosterkerk Lange Voorhout 2	10.00	ds Joost Röselaers	ds Marja Flipse 13/4 20u vesper ds Rienk Lanooy	20u ds Rienk Lanooy HA	12.30 passiemiddag ds Rienk Lanooy, 20u passievesper	22.30 belijdenis, doop ds Rienk Lanooy	ds Marja Flipse HA	10.30 ds Carel ter Linden HA
Ev. Lutherse Gem. Lutherse Burgwal 9	10.15	ds Marianne van der Meij-Steinstra	ds Erwin de Fouw 11, 12, 13/4 18u vesper	19.30 ds Jannet van der Spek HA	19.30 ds Erwin de Fouw	21u ds Jannet van der Spek HA	ds Erwin de Fouw	naar Lukaskerk
Église Wallonne Noordeinde 25	10.30	pasteur R. Bennahmias	pasteur Hartman Out	X	pasteur Hartman Out	X	pasteur Hartman Out	pasteur Liesbeth van Hilten-Matthijsen
Oude Kerk Herenstraat 77 Voorburg	10.00	ds H. de Leede	ds Leneke Marchand	19.30 *	19.30 ds Giel Schormans	ds Giel Schormans	ds Leneke Marchand	ds Giel Schormans
Open Hof Br. Ingenhoeslaan 4 Voorburg	10.00	ds Els van der Wolf-Kox met doventolk	ds Jan van der Wolf	19.30 ds Jan of Els van der Wolf	19.30 ds Jan of Els van der Wolf	ds Jan of Els van der Wolf	ds Jan of Els van der Wolf met doventolk	ds M. Veen

Overige kerken

Kerkgebouwen	Tijd	3 april	10 april Palmzondag	14 april Witte Donderdag	15 april Goede Vrijdag	16 april Stille Zaterdag	17 april Pasen	24 april
Deutsche Ev. Gem. Bleijenburg 5	10.30	Pfr Thomas Vesterling	Pfr Thomas Vesterling	X	19u Pfr Thomas Vesterling	X	Pfr Thomas Vesterling	Pfr Thomas Vesterling
Doopsgezinde Gem. Paleisstr. 8	10.30	ds Marijn Vermet	ds Jaap Brusewitz	ds Marijn Vermet	ds Marijn Vermet	X	ds Marijn Vermet	vierde zondag
Ev. Broedergem. Hernhutters Chasséstr. 1	10.00	zr Christine Welschen	zr Christine Welschen	19u zr Christine Welschen	14.30 zr Christine Welschen	X	zr Christine Welschen	11u zangdienst zr Christine Welschen
Haagse Dominicus Th. Swenckestr. 30	10.30	Kennen en gekend worden Nienke van Dijk, Hans Opschoor	X	19.30 Heleen Goddijn, Ria Huisman	19.30 Ad de Gruijter, Ria Huisman	X	Ad de Gruijter, Heleen Goddijn	X
Indon. Ned. Chr. Kerk, Marcuskerk Jan Luijkenlaan 92	14.00	zr Lia Wetangterah	ds Maria Winckler-Huliselan	X	X	ds Stanley Tjahjadi	ds Maria Winckler-Huliselan	ds Johannes Linandi
Ekklesia Brouwersgracht 2-k, in steeg door hek	11.00	X	viering	naar Lukaskerk	naar Lukaskerk	naar Lukaskerk	naar Lukaskerk	ontmoetingsdag
Kruispuntgem. Hofzichtlaan 115	11.00	Jaap Theunisz Vergevingdienst	X	X	19u ds Jan Groenleer	X	ds Jan Groenleer eucharistie	X
Remonstrantse kerk Laan v. Meerdervoort 955	10.30	ds Carolien Gruteling-Severink	ds Antje van der Hoek	ds Reinhold Philipp	ds Reinhold Philipp	X	ds Antje van der Hoek	ds Japke van Malde
Geref. Kerk Vrijgemaakt Duinkerkerstr. 1	10.00	ds Jasper Klapwijk	ds Matthijs van der Welle 11 t/m 13/4 19.30 vesper	19.30 vesper	19.30 ds Jasper Klapwijk	X	9.30 ds Jasper Klapwijk	9.30 ds Bart Noort
Franciscuskerk N. Broeckhuijsenstr. 23	10.30	pastor Tomas van Driel	ds Mineke Kroes	X	X	X	pastor Nanda de Hoop	pastor Mieke Speckens

Symbolen: met cantorij, muziek etc; **X** geen dienst; * zie website van de kerk; voorganger met preekconsent; kerkelijk werker; proponent (ds i.o.); missionair pionier

Elke maand Kerk in Den Haag op de deurmat?

Neem een abonnement!

U steunt ons er ook mee.
Kosten: € 25 per jaar.
Mail naar redactie@kerkdenhaag.nl.

AGENDA APRIL 2022

Voor alle activiteiten deze maand: zie kerkinderhaag.nl. Check websites i.v.m. eventuele nieuwe coronamaatregelen.

Oude of nieuwe liefde?

Lezing van Floris Schleicher over de filosoof Byung-Chul Han, met nadruk op diens pleidooi voor een nieuwe (of juist oude?) vorm van liefde. Opgave (t/m 30 mrt): dezinnen.nl.

Za. 2. 10.30-12.30 u. ■ Christus Triumfatorkerk

Het groene normaal

Bijbelstudieavond rond het thema duurzaamheid aan de hand van het boek *Het Groene Normaal* van Alfred Slomp.

Opgave voor 29/3 via me.nijveld@ziggo.nl of dr.wielzen@p4ev.nl.

Di. 5. 19.30 u. ■ Bergkerk

Fratelli tutti

Tijdens de vastenwandelingen van parochie Maria Sterre der Zee gaan de deelnemers met elkaar in gesprek over de pauselijke encycliek *Fratelli Tutti*.

Opgave: parochiesecretariaat@rkdendaag.nl

Wo. 6 en 13. 9.30-13 u. ■ Ignatius van Loyolakerk (6) en Marthakerk (13)

Vastenwandeling

Gezamenlijke vastenwandeling. De gelopen kilometers brengen geld op voor de Vastenactie.

Do. 7. 11 u. ■ Pastoor van Arskerkerk

Marcus Passie

Het Hervormd Kerkkoor Scheveningen o.l.v. Astrid Oudewaal voert de Marcus Passie van Hans Boelee uit.

Do. 7. 20 u. ■ Oude Kerk Scheveningen

Highlights uit de Messiah

Het koor van de Amerikaanse Protestantse Kerk in Den Haag o.l.v. John Bakker voert een selectie uit de Messiah van G.F. Händel uit.

Zo. 10. 16 u. ■ The American Protestant Church of The Hague

The Crucifixion

Uitvoering van *The Crucifixion* van John Stainer.

Zo. 10. 17 u. ■ Kloosterkerk

In gesprek met Freck de Jonge

Ad van Nieuwpoort gaat in gesprek met Freck de Jonge, cabaretier, schrijver, filmmaker en muzikant.

Zo. 10. 16-18 u. ■ Duinzichtkerk

Via Crucis

Uitvoering van *Via Crucis* van Frans Liszt.

15 april. 20 u. ■ Kloosterkerk

Film: De dirigent

Een biopic over de eerste succesvolle vrouwelijke dirigent ter wereld: Antonia Brico.

Ma. 18. 20 u. ■ Bosbeskapel

Muzikaal afscheid

Afscheidsconcert Gert Boersma, cantor-organist van de Duinzichtkerk.

Za. 23. 16 u. ■ Duinzichtkerk

Zondagmatinee

Werken van o.a. Mozart, Händel, Mendelssohn en Roel van Oosten, uitgevoerd door The Abbey Music Ensemble.

Zo. 24. 15.30 u. ■ Abdijkerk

Ratswahlkantate

Uitvoering van de 'Ratswahlkantate' van J.S. Bach in aanwezigheid van nieuw gekozen raadsleden in Den Haag en omliggende gemeenten.

Zo. 24 april 10.30 u. ■ Kloosterkerk

De mythe van religieus geweld

Het idee dat religie geweld zou promoten is gangbaar in westerse samenlevingen. De theoloog William T. Cavanaugh stelt deze opvatting ter discussie. Voertaal Engels. Opgave (t/m 22/4): dezinnen.nl.

Ma 25. 10.30-12.30 u. ■ Christus Triumfatorkerk

Vrijzinnig en groen

Is de klimaatcrisis waarin we verkeren het gevolg van Bijbelse theologie? Lezing van prof. dr. Rick Benjamins.

Za. 30. 15-17.30 u. ■ Houtrustkerk

Goudse kruiswegstaties

Willem Hesseling schilderde veertien prachtige kruiswegstaties in een stijl die tegelijk figuratief en abstract te noemen is.

T/m 3 apr. do. t/m zo. 12-17 u. ■ KV2, Korte Vijverberg 2

Expositie 'Corona shadows'

In de reeks 'Corona shadows' doet fotograaf Michiel Goudswaard op persoonlijke wijze verslag van de invloed van het coronavirus op ons leven.

Tot 1/5. do. van 9-12 u. en zo. na 11 u. en op aanvraag: 06-42096418. ■ Duinzichtkerk

IN MEMORIAM

Leonore Brons

(12 oktober 1964 – 1 maart 2022)

Op dinsdag 1 maart overleed Leonore Brons, koster-beheerder van de Bergkerk aan de Daal en Bergselaan. Leonore is 57 jaar geworden. Bijna 25 jaar was ze aan deze kerkplek – eerst Opstandingskerk, later Bergkerk – verbonden. Gastvrouw zijn zag ze als de kern van haar werkzaamheden op zondag en doordeeweeks. En gastvrouw was ze met verve: met goede zorg, gastvrij, ze gaf mensen het gevoel dat ze welkom zijn. Ze had een groot organisatietalent en deed graag net dat stapje extra: een vraag zien voordat die wordt gesteld, bloemen in de hal, kaarsjes als het donker is; ze was gul met haar tijd, creatief en alert. In de taal van de Berggrede: meer doen dan het gewone. Op woensdag 9 maart was de afscheidsbijeenkomst in de Bergkerk: een warme bijeenkomst met een veelheid aan verhalen en muziek van de mensen om haar heen. Op de foto ziet u haar samen met haar man Jos Vermeulen: de laatste jaren deden ze het werk samen. Wij gedenken Leonore met grote dankbaarheid.

MARTINE NIJVELD,
PREDIKANTE BERGKERK

COLOFON

KERK IN DEN HAAG MAANDBLAD
WWW.KERKINDERHAAG.NL WEBSITE

April 2022, jaargang 25, nr. 245

Uitgave van de Protestantse Kerk Den Haag, de Evangelisch-Lutherse Gemeente Den Haag, de Gereformeerde Kerk van 's-Gravenhage Oost en de Rooms-Katholieke parochies Maria Sterre der Zee en De Vier Evangelisten.

Contact: redactie@kerkinderhaag.nl
Tel. 06 24 69 66 64 (Anne-Helene Borgts)
hoofdredactie@kerkinderhaag.nl
Tel. 06 4626 69 64 (Greet Kappers)
Parkstraat 32, 2514 JK Den Haag

Redactie: Greet Kappers (hoofdredacteur), Irna van der Wekke (tekstredactie), Anne-Helene Borgts (eindredacteur), Henk Baars, Henriëtte Boerma, Rob van Essen, Hans Hemmes, Shari van den Hout, Rienk Lanoo, Tom Mikkers, Jolly van der Velden, Jan van der Wolf.

Vormgeving: Frank van Leeuwen
Webredacteur: Ronald van Bochhove

Druk: Opmeer Drukkerij bv
Website: ISI Media, isimedia.nl

Advertenties:
kerkinderhaag.nl/adverteren
adverteren@kerkinderhaag.nl
06 24 69 66 64 (Anne-Helene Borgts)

Los postabonnement:
€ 25,- per kalenderjaar (10 nummers).
Opgave: info@kerkinderhaag.nl
Giften: IBAN NL35 INGB 0007 7749 10

Paasvieringen in rooms-katholieke kerken

	Boeteviering	Witte do. 14 april	Goede vrijdag 15 april	Stille Zaterdag 16 april	Maandag 18 april
Parochie Maria Sterre der Zee					
H. Antonius Abt	12/4: 19.30 u.	19.30 u.	15 u. 19.30 u. Kruishulde	Nachtmis 21 u.	10.30 u.
H. Agneskerk		19.30 u.	15 u. 19.30 u. Kruishulde	Nachtmis 21 u.	
H. Ignatius		19.30 u.	15 u. 19.30 u. Kruishulde	Familiepaas- wake 19.30 u.	
H. Jacobus	11/4: 19.30 u.	19.30 u.	15 u. 19.30 u. Kruishulde	Nachtmis 21 u.	10.30 u.
H. Martha	12/4 19.30 u.		15 u.		
H. Paschalis		19.30 u.	15 u. 19.30 u. Kinderkruisweg	Nachtmis 21 u.	
H. Marlot	13/4 19.30 u.				10.30 u.
Parochie Vier Evangelisten					
Emmaus	13/4 10 u.	19 u.	15 u. Kruisweg 19 u.	21.30 Paaswake	10 u.
Maria van Eik en Duinen	12/4 10 u	19 u.	15 u. Kruisweg 19 u.	21.30 u.	
Pastoor van Ars	7/4 10 u.	19 u.	15 u.	21.30 u	
Titus Brandsma		19 u.	15 u. Kruisweg 19 u.	21.30 u	

VOOR EERSTE PAASDAG (ZONDAG) EN ADRESSEN VAN KATHOLIEKE KERKEN:
ZIE PAGINA 6.

advertentie

De Protestants Christelijke Ouderen Bond is er voor én door 50-plussers!

Zoals:

- Advisering voor Ouderen
- Hulp bij belastinginvullen
- Bijeenkomsten voor ontmoeting, ontspanning en educatie
- Actieve belangenbehartiging

Info 070-3822782 of pcob-den-haag@kpnmail.nl

Processie in de Schilderswijk

Op de ochtend van Palmzondag kan de toevallige voorbijganger in de Schilderswijk getuige zijn van een bijzonder schouwspel bij de Marthakerk: een processie van parochianen, zingend en zwaaiend met palmtakken. Daarachter volgen de acolieten met het processiekruis en wierook en als laatste de priester. Gerard van Dommelen, vrijwilliger bij de kerk, vertelt hierover: 'De processie verwijst naar de intocht van Jezus in Jeruzalem. We zijn in 2015 met dit ritueel begonnen omdat we in de wijk meer van de cultuur van het rooms-katholieke geloof wilden laten zien. We zitten hier toch op een bijzondere plek. We zeggen weleens: als er in Den Haag ergens gebeden wordt, dan is het wel in deze wijk, met al haar verschillende gebedshuizen. En onze kerk noemen we dan de kathedraal van de Schilderswijk!'

Zo. 10. 9.30 u. H. MARTHAKERK,
HOEFKADE 623. INFO: RKDENHAAG.NL

IN-DRUK

GELUK OP DE VIERKANTE METER

De zon schijnt zowaar vanmorgen. Ik heb mij niet laten verleiden tot een klassiek Engels ontbijt met worstjes en spek; je hoeft je als gast ook niet aan alles aan te passen. Het werd een omelet met tomaat en sterke thee (zonder melk). De lente hangt in de lucht en ik maak een rondje langs wat huisjes en een boerderij. Vogelgeketter vult de lucht: als dat een gevolg is van de Brexit, dan is dat toch winst. Dan valt mijn oog op zo'n rode, honderd procent echte brievenbus. En, niet te geloven... daarnaast zo'n knalrode telefooncel! Zo uit de sciencefictionserie *Doctor Who* geteleporteerd! Ik maak foto's en bedenk wat zich op die ruim vierkante meter heeft afgespeeld. Duizenden gesprekken, afspraken van verliefden, sussende woorden. Boze woorden van wachtenden die op de raampjes trommelen. Een telefoonboek waar juist de pagina is uitgescheurd met het adres dat je zoekt. Een jong stel dat de kleine ruimte even benut voor een kus, sprekender dan een gedicht. Zo'n telefooncel vroeg ook om beperking; als je

shillings op waren werd je afgebroken. Maar hoe kort ook, degene die je belde was blij dat je haar niet vergeten was. Daaraan moest ik denken in de ochtendzon in Wales. Kleine, rode tijdsmachine naast de brievenbus: tot vergetelheid gedoemd door WhatsApp en e-mail? Toch niet. Hoe anders zou onze geschiedenis eruit hebben gezien als er geen brieven geschreven waren en de telefoon slechts een rinkeluiding was geweest? Voor de komende generaties zal een telefooncel straks even geheimzinnig zijn als de monoliet in de film *2001: A Space Odyssey*. Als je de hele film hebt gezien, is één ding duidelijk: het mysterie van het mens-zijn krijgen we niet in handen. Ook is deze film uit 1968 een waarschuwing tegen een naïef toekomstgeloof en vertrouwen op de techniek. Daar sta ik dan bij de rode telefooncel uit mijn jeugd. Ik kijk naar binnen en zie dat hij nog boordevol woorden zit! De buurt heeft er een weggeefbibliotheekje van gemaakt.

Kinderboeken, romans, oorlogsboeken. Geloof en ongeloof, wetenschap en pseudowetenschap, liefde en leugen, het is allemaal opgeslagen in deze monoliet uit het verleden. Ik trek aan de

zware deur en pak toch een boek. Zo'n bundel papier die mij uitnodigt in gesprek te gaan met de auteur en met mijzelf. De media veranderen ingrijpend: van kleitablet naar papyrus, van perkament naar boeken, van telefoon naar mail en e-book. Wijsheid en wetenschap, geloof, hoop en liefde vonden zo wegen door de tijd om steeds weer gedeeld te worden.

Deze maand vierden we Pasen en er klinken woorden die verwonderen en verwarmen: kruisoffer, opstanding, eeuwig leven, ontferming. Er gaat een oud boek open en we maken een kring om een tafel. En het verleden wordt heden: op een paar vierkante meter delen we de vrede en besefpen we dat op deze plaats ook woorden bewaard en doorgegeven worden. De kerk als weggeefhuis, nog steeds aanwezig in het straatbeeld. Doe gerust de zware deur open, want voor liefde en wijsheid hoeft je niet te betalen.

ROB VAN ESSEN

Troubadour Martijn Breeman

Bezinning

Veertig dagen van bezinning,
van gebed in tijd van nood,
tot het feest van overwinning
op de dood.

En we vasten tot de wake,
hopend dat het onheil keert;
van bezinning lijkt geen sprake,
want de waanzin triomfeert.

In Den Haag daar fluiten vogels,
bloeit de krokus op 't Voorhout,
landen verder fluiten kogels,
wordt de grond met bloed bedauwd.

Veertig dagen van bezinning,
van gebed in tijd van nood,
tot het feest van overwinning
op de dood.

Jom Hasjoa

Jom Hasjoa, de dag der vernietiging, is de gedenkdag voor de slachtoffers van de Sjoa. De Haagse Jom Hasjoa-herdenking vindt plaats op 24 april in de Kloosterkerk en heeft als thema 'Tastbaar troosten'. Na afloop worden er bloemen gelegd bij het Joods Kindermonument op het Rabbijn Maarsseplein.

ZO. 24. 16 U. KLOOSTERKERK, LANGE
VOORHOUT 4. ER IS OOK EEN LIVESTREAM.
INFO: JOMHASJOADENHAAG.WEEBLY.COM

Van Indië tot nu

Op dit moment wonen in Nederland circa twee miljoen mensen met een bijzondere band met het voormalige Nederlands-Indië. In de tentoonstelling 'Ons land – dekolonisatie, generaties, verhalen' laat Museum Sophiahof zien hoe de Nederlandse koloniale geschiedenis in de Oost nog altijd doorwerkt. Ooggetuigen van die geschiedenis en hun nazaten vertellen hun verhaal.

GEOPEND VAN DI. T/M ZO, 11-17 U.
SOPHIALAAN 10. TOEGANG VANAF € 6,50.
TICKETS EN INFO: MUSEUMSOPHIAHOF.NL

De zuivere pracht van de distelvink

Hoe komt de distelvink aan zijn kenmerkende karmijnrode masker? Volgens een oude legende viel er bij de kruisiging van Jezus een druppel bloed op het vogelkopje.

En kleine 2000 jaar geleden, om precies te zijn op vrijdag 3 april van het jaar 33 was er een urenlange, totale zonsverduistering. Die middag stierf Christus aan het kruis. Eerder die dag hadden soldaten hem een scharlakenrode mantel omgehangen en een rietstok in zijn rechterhand geduwd. Ze drukten een van doornige takken gevlochten kroon op zijn hoofd. Daarna bespuugden ze hem, vielen op hun knieën en riepen treiterend: 'Gegroet, koning van de Joden'. Vlak daarna voerden de soldaten – ongetwijfeld nagenietend van hun grap – hem af naar Golgotha en kruisigden hem.

Doornenkroon

In het rumoer rond de executie viel het kleine, onopvallend gekleurde vogeltje niet op. Het vinkje trok zich het lot van de gekruisigde Christus aan en probeerde de doornenkroon los te trekken. De dreumes had een bijna onmogelijke taak op zich genomen, maar gaf

'De vogel probeerde de doornenkroon los te trekken'

niet op. Even rustte hij uit. Toen hij omhoog keek ving hij Christus' blik. Precies op dat moment viel een druppel bloed van zijn voorhoofd op zijn kopje. En zo kwam, volgens de legende, de distelvink

MADONNA DEL CARDELLINO (DETAIL), RAFAEL

aan zijn prachtige karmijnrode masker...

De distelvink – we noemen hem nu de putter – was erg populair onder de schilders in de Renaissance. Het was de periode van opbloeiende bedrijvigheid en kunsten na de donkere middeleeuwen, een explosie van creativiteit. Tussen 1300 en 1500 is het puttertje vele duizenden keren afgebeeld. Vaak zie je hem in schilderijen waarin 'Maria met kind' het hoofdonderwerp is. Het afbeelden van de putter vindt zijn oorsprong in een oude Griekse mythe over de charadrios, een vogel die de mens kon bevrijden van ziekte en kwalen. Alleen al de aanblik van die vogel zou voldoende

zijn voor totale genezing... De Renaissancekunstenaars voegden bij het schilderen van een Madonna met kind vaak de putter toe als symbool van gezondheid en genezing. Als modieuze decoratie of voor de zekerheid? Het schilderij *Madonna del Cardellino* van Rafaël uit 1506 is een prachtig voorbeeld. Op het schilderij geeft de jonge Johannes de Doper een distelvink cadeau aan Christus.

Gekooid

De beroemdste putter van Den Haag is te vinden in het Mauritshuis. Daar hangt *Het puttertje*, een schilderij van Carel Fabritius uit 1654. Het is een gekooid vogeltje dat

heeft geleerd om met een klein emmertje water uit een bakje te putten. Zeventiende-eeuws vermaak. Andere tijden. Maar ondanks het wat treurig makende tafereel is alleen al dat schilderij een reden om eens per jaar het fraaie gebouw aan de Hofvijver te bezoeken.

En natuurlijk zijn alle vogels gelijk, maar sommige vogels zijn meer gelijk dan andere. In mijn lijstje van 'blij makende vogels' staat de putter hoog genoteerd, maar dat had u al begrepen.

De vogel ademt zuivere pracht. En van praal is geen sprake. De putter is!

FOEKE ZEILSTRA

De voorstelling **MARIA, MARIA, MARIA** van het Leidse muziektheatergezelschap de Veenfabriek, oogst veel lof. 'Ik denk dat mensen er troost uit halen', zegt regisseur Joeri Vos.

'Ave Maria' in het Aramees a capella gezongen door Anass Habib: de betovering begint al meteen, meent een recensent. Vijf sterren gaven de dagbladen en lyrisch is ook het publiek over de voorstelling waarin de beroemdste moeder ter wereld op het podium zingt en vertelt, omringd door muzikanten. Regisseur Joeri Vos (41): 'Het idee voor **MARIA, MARIA, MARIA** kwam van onze muzikaal leider en componist Bastiaan Woltjer. Hij heeft een fascinatie voor de 13e-eeuwse Spaanse *Cantigas de Santa Maria*, die hij kent uit zijn jeugd. Ik was meteen overtuigd, de muziek raakt mij ook heel erg.' De liederen vertellen over de opzienbarende wonderen van Maria.

'Humor en ernst, religie en atheïsme, alles komt aan bod'

Vos: 'De voorstelling nam vorm aan door gesprekken met elkaar. Wat zijn onze ervaringen met moederschap of met de dood? Jacobien Elffers, die Maria speelt en onze muzikanten uit Marokko, Syrië, Spanje en Frankrijk hadden zoveel mooie verhalen dat ik wel tien voorstellingen had kunnen maken.'

Wonderen

De jaren nul en het hier en nu worden door elkaar heen gevlochten, net zoals humor en ernst, religie en atheïsme en God en Allah. Het ene moment schept Maria op over haar zoontje Jezus dat een gevallen meisje overeind helpt (een verwijzing naar Maria Magdalena), het volgende moment onthult ze dat ze van zichzelf maar één anekdote per keer – die ook nog eens grappig en kort moet zijn – aan kinderloze vrienden

Voorstelling over 'de moeder van iedereen' Maria in spijkerbroek

FOTO: ISABELLE RENATE LA POUTRE/RAFAEL

mag vertellen. De thema's wonderen en vluchten komen langs. Waarom werden de zwangere Maria en Jozef precies op tijd gewaarschuwd te vertrekken? Hun vlucht sluit aan op verhalen van Syriërs van nu. 'Als er oorlog is of als er heel veel dingen fout gaan in je leven, met lijden en pijn, dan lijken normale, kleine dingen een wonder', zegt Vos. 'Zo vertelde een muzikant hoe hij asiël moest aanvragen in een land waar hij niet wilde blijven. Bij de inschrijving ging de computer kapot en kwam hij er onderuit.'

Heiligshennis

Dan de aanbidding van Maria; het is nogal een verantwoordelijkheid om de moeder te zijn van iedereen, zoals de paus in troostrijke woorden opperde. 'Hoe moet dat voelen? Daarvoor putten we inspiratie uit superster Billie Eilish die fans nooit teleur wil stellen en hun bij een ontmoeting de allerhoogste "high" wil geven.'

Iedereen kan iets voor een ander doen, al is het klein of praktisch. Dat komt ook in de voorstelling naar voren. En vanwaar de blouse en spijkerbroek? 'We realiseerden ons dat kostuums en opsmuk eigenlijk alleen maar afleiden.' Het gezelschap wil niemand beledigen, staat op de site. Waren er negatieve reacties? 'Slechts enkele. Een atheïst vond dat we kritiek op religie moesten uiten en de meest extreme uitzondering was iemand die Maria in jeans heiligshennis noemde. Maar er zijn mensen uit een kerk in Leiden komen kijken en die vonden het prachtig.'

TANYA VAN DER SPEK

21, 22 EN 23 APRIL, 20 U. LUTHERSE KERK,
LUTHERSE BURG WAL 7
MEER INFO WWW.VEEINFABRIEK.NL,
TICKETS WWW.HNT.NL